

Aina Moll

LA NOSTRA LLENGUA

Segona edició

EDITORIAL MOLL
MALLORCA
1994

Col·lecció TOMIR n.º 15

Primera edició: abril 1990

© Aina Moll Marquès
EDITORIAL MOLL
Torre de l'Amor, 4
07001 Palma de Mallorca

Dipòsit legal: P.M. 1127/1994
ISBN: 84-273-0631-8
Fotocomposició: Ormograf S.A., Casp, 108 - 08010 Barcelona
Impressió: Gràfiques Miramar. Torre de l'Amor, 4. Palma de Mallorca

Presentació

La Nostra Llengua és el títol del programa de llengua catalana que Televisió Espanyola a Balears presentà cada dijous –tret dels festius i d'un que hi hagué avaria–, dins el seu programa *Magatzem*, immediatament abans de l'Informatiu del migdia, entre el 12 de gener i el 29 de juny de 1989.

Jo havia tornat pocs mesos abans de Barcelona, on havia tingut, des del maig de 1980 fins al setembre de 1988, la responsabilitat de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. Vuit anys de feina per la normalització de la nostra llengua, des de la institució de govern de Catalunya, però en estreta col·laboració amb les altres institucions –Diputacions, Ajuntaments, entitats cíviques i culturals de tota casta– i amb el suport del Parlament i dels mitjans de comunicació. Una feina que havíem fet amb la consigna *El català, cosa de tots*, amb la preocupació constant d'evitar qualsevol conflicte social per motius de llengua, i d'aconseguir avançar en el procés de normalització en un clima de bona convivència i de respecte dels drets lingüístics de tots.

Durant aquests anys, havia vingut molt sovint a Mallorca a passar els caps de setmana –arribava en el darrer avió del divendres i partia en el darrer del diumenge–, les festes de Nadal i Pasqua i un mes de

vacances, de mitjan juliol a mitjan agost. De manera que tenia la impressió d'haver mantingut un contacte permanent amb Mallorca, encara que en realitat tenia molt poca relació amb la gent, perquè només hi feia estada en dies o èpoques de dispersió: a cada viatge veia la meua família –o una part de la meua família–, i prou.

També havia seguit amb gran atenció l'evolució de l'autonomia de les Illes Balears i les actuacions del Parlament en tot allò que afectava la nostra llengua i cultura, i havia comprovat amb gran satisfacció que el nostre Estatut i la Llei de Normalització no quedaven enrere respecte dels de Catalunya (en certs aspectes eren més avançats), i que en qüestions importants, com la reclamació de l'oficialitat del català al Parlament Europeu, els parlamentaris de les Balears s'havien sabut avançar als de Catalunya.

D'altra banda, havia tingut relació freqüent amb la Conselleria de Cultura del Govern Balear i amb els tècnics que treballaven en qüestions de llengua per al Govern, el Consell Insular, l'Ajuntament de Palma i altres Ajuntaments. Havíem participat, juntament amb els valencians i dins el "stand" oficial d'Espanya, a les successives exposicions d'*Expolangues* a París, havíem col·laborat en jornades didàctiques, de llenguatge administratiu, cursos d'estiu per a professors de català a l'estranger, etc. (sovint amb participants del País Basc i de Galícia), i havíem compartit informació sobre experiències de normalització de diferents països estrangers.

Jo tornava amb moltes ganes de reprendre aquí, des de la societat civil, sense el pes de la responsabilitat d'un càrrec públic però amb suport institucional, la feina en favor de la nostra llengua que havia fet durant molts anys, fins a 1980 (classes de català, xerrades sobre llengua, a Ciutat i a la part forana, participació en campanyes diverses, etc.). I confiava que el marc legal vigent, la bona disposició del Parlament i del Govern i la situació sociolingüística millor que la catalana, havien de permetre que avançàssim més ràpidament que els catalans en el recobriment de la llengua, i amb el mateix clima de concòrdia i de respecte dels drets de tots.

Vaig trobar tot d'una molta gent disposada a col·laborar-hi, i molt bona acollida de les institucions. Però vaig trobar també un clima popular d'enfrontament i d'una certa crispació per motius lingüístics,

que no havia conegut mai en forma tan aguda. És ver que les discussions i els malentesos sobre llengua i dialecte venien de lluny, i reverdiaven periòdicament: cada dos o tres anys, una "polèmica d'En Pep Gonella" omplia durant una temporada la secció de Cartes al Director dels diaris; reapareixia l'eslògan "mallorquí sí, català no" i tornàvem a sentir parlar d'*imperialisme català* i del *perill catalanista*. I és ver també que durant aquests darrers anys jo havia continuat llegint cartes d'aquestes, que repetien una i mil vegades els mateixos tòpics. Però em pensava que era cosa de molt poca gent –els signants eren sempre els mateixos–, i que trobava poques rèpliques i sobretot poc ressò social.

Per això em va sorprendre molt desagradablement –i em va demostrar fins a quin punt havia estat durant anys desconnectada del poble mallorquí– descobrir que, malgrat progressos evidents, sobretot entre la població jove que ha pogut rebre una informació científica i neutra sobre el tema, la confusió sobre les qüestions lingüístiques persistia, i fins i tot estava més enverinada que mai: hi havia pintades que feien malbé la senyalització de les carreteres i embrutaven parets amb manifestacions de catalanisme radical –fenomen absolutament nou a Mallorca– i d'anticatalanisme visceral, francament desorbitats.

Aquest descobriment em va deixar consternada i va frenar considerablement el meu impuls d'emprendre accions per accelerar la normalització. Més important que accelerar-la, era eliminar les resistències, cercar el consens del poble de Mallorca i dels seus representants en l'objectiu del recobriment de la llengua pròpia com a instrument normal de comunicació de la societat balear. Hem de ser conscients que aquest recobriment només serà possible si el volem tots, o si més no la immensa majoria. I naturalment, la gent no ho voldrà si no té les idees clares sobre el tema: no voldrà admetre que parla català si creu que això vol dir "deixar de xerrar mallorquí", o "de rallar maonès o ciutadellenc", etc.; no acceptarà que xerra "el dialecte mallorquí" (o menorquí, o eivissenc) si no sap que a Barcelona "s'enraona el dialecte barceloní" i que no hi ha diferència de "categoria" entre els diferents dialectes; no voldrà emprar l'article *el, la* en situacions formals si no sap que així s'ha fet sempre a les nostres illes de Ramon Llull ençà i es pensa que emprar l'article formal és renegar de l'article propi del balear. Etc.

Era –i és– necessari donar una informació clara i honesta sobre tots

aquests temes, abans d'emprendre qualsevol acció per impulsar la normalització. Per això vaig rebre a mans besades la invitació de TVE-Balears de fer el programa "la Nostra Llengua", i vaig orientar totes les seves sessions en funció d'aquesta necessitat d'aclariment.

Durant les vint-i-dues setmanes d'emissió del programa, he procurat explicar amb claredat les nocions bàsiques de lingüística i sociolingüística que poden ajudar el públic de les Illes Balears a fer-se càrrec de la nostra situació lingüística i del camí que hem de recórrer per arribar a la plena normalització de la llengua de les Balears com a instrument natural de relació de la seva comunitat. I he tingut la gran satisfacció de veure que el programa era ben rebut i contribuïa efectivament a eliminar malentesos.

De paraula i per escrit, amics i coneguts, però també molts de desconeguts que m'aturaven diàriament pel carrer, m'han assegurat que les meves explicacions eren útils i m'han encoratjat a continuar-les. I ara que el programa s'ha acabat, molts m'han suggerit la conveniència de fer-ne una edició, perquè la gent que ha vist les emissions tenguí la possibilitat de refrescar-ne el record amb la lectura, o pugui consultar en un moment donat una determinada qüestió.

No és possible fer una edició literal del programa –encara que bona part de "La Nostra Llengua" hagi estat una lliçó o un "sermó" setmanal televisat–, perquè el llenguatge televisiu i el de llibre són molt diferents: davant les càmeres em feia falta contínuament una pissarra, i en el llibre hi falta la veu i la imatge: moltes vegades, una entonació irònica, un gest, un moviment de celles, donen al telespectador tanta o més informació que les paraules mateixes. D'altra banda, l'espai d'una setmana entre programa i programa justifica, i de vegades exigeix, unes reiteracions que en un llibre resultarien pesades i fora de lloc.

De fet, però, he mantingut moltes reiteracions, perquè consider que la insistència és necessària per desfer prejudicis i malentesos que estan molt arrelats. El guió del llibre és el mateix que vaig fer per al programa. He seguit en general el mateix ordre en la presentació dels temes, amb els desplaçaments mínims necessaris per donar unitat al llibre, i amb certes ampliacions, sobretot en els darrers capítols, dedicats a la normalització.

El llibre no s'adreça als especialistes en lingüística i sociolingüística,

sinó al mateix públic que era objectiu del programa: un públic illenc molt ample, format per gent de llengua, sexe, edat i formació cultural i professional diferents. Per això té un to essencialment divulgatiu, evitant al màxim la terminologia científica i l'erudició.

Les intervencions de diversos personatges que col·laboraren en el programa no són reproduïdes, sinó en tot cas resumides o explicades. En canvi, les enquestes de carrer que donaren matèria a unes quantes sessions del programa són reproduïdes literalment –però parcialment–, seleccionant la mostra i la part de la intervenció de cada enquestat que correspon al tema del capítol, tal com ho férem en el programa televisiu (la indicació del número d'ordre d'intervenció de cada enquestat en el conjunt de la mostra, ajuda a fer-se una idea del conjunt mateix). Agraesc sincerament al Centre Regional de *Televisión Española* a Balears que m'hagi autoritzat a reproduir-les.

He dubtat molt a prendre una decisió sobre un problema concret: mantenir o no l'ús de la varietat dialectal mallorquina en els primers capítols del llibre, fins que hagi explicat el caràcter col·loquial de l'article "salat" *es, sa* i les diferències entre el registre col·loquial i el registre "estàndard" o "formal" de llengua. Evidentment, el registre col·loquial no és propi d'un llibre com aquest –només ho és quan es tracta de rondalles o de temes folklòrics o locals, adreçats exclusivament al públic que empra aquella determinada varietat dialectal–. Però tampoc no és propi d'un mitjà de comunicació de masses, com la televisió, i així i tot l'hi vaig adoptar. Per què? Per diversos motius:

1. Donat el clima, bastant estès, d'hostilitat a l'ús del registre formal, el fet de sentir-me adoptar l'article *el, la* i altres formes pròpies d'aquest registre, sense explicar-ne abans el motiu, podia desinteressar del tema una part del públic, i precisament la que m'interessava més.

2. El fet mateix d'emprar la varietat mallorquina –*la meua* varietat mallorquina– en un programa televisiu que arriba a tot el territori de les Balears, servia per aclarir moltes coses: era evident que allò que jo xerrava era mallorquí, però no sols no era menorquí –ni maonès ni ciutadellenc, i això que som de Ciutadella– ni tampoc eivissenc, sinó que cap solleric, cap pollencí, cap alaroner, ho reconeixeria com *el seu mallorquí*. En una paraula, era una espècie de *mallorquí ciutadà*, o d'*estàndard* mallorquí, que molts de mallorquins, i tots els de les altres

illes, no podien sentir com a propi: un ciutadellenc tenia tant de dret a pensar que jo li *imposava* el mallorquí, com els autors de cartes al director que es queixen de la *imposició del català*.

3. Era important fer constar –amb obres, no sols amb declaracions– que el mallorquí és tan digne de ser emprat a la TV com el barceloní; més endavant s'entendria que el fet de no usar-lo en la seva forma col·loquial –com tampoc no s'hi usa el barceloní–, no és menysprear la llengua de Mallorca, sinó precisament emprar-la en la seva modalitat formal, tal com es fa en qualsevol altra llengua de cultura.

Ara bé, el gran problema del català actual –que hem de resoldre col·lectivament, i que es va resolent ja, gràcies a meritíssims esforços de molts de professionals de la ràdio i la televisió–, és la difusió d'una modalitat “estàndard” de llengua parlada de nivell formal: la pròpia dels actes públics i dels mitjans de comunicació. L'ús de les formes col·loquials en aquest nivell –en discursos solemnes, a la ràdio o a la TV– és encara bastant freqüent, no sols aquí sinó també a Catalunya. Per això em podia permetre emprar-les en el programa *La Nostra Llengua* sense gaire escrúpols. I de fet, ningú m'ho va retreure mai.

Però la llengua escrita ja són figures d'un altre paner: tenim un model de llengua escrita normalitzada, acceptat per tothom, practicat per tots els catalanoparlants –de Balears, de Catalunya, del País Valencià o de Perpinyà– que no són analfabets en la seva llengua, i per tots els estrangers que l'han apresat, tant si el seu mestre ha estat un català com un mallorquí –N'Antoni Lluç Ferrer, per exemple– o el menorquí Ramon Cavaller. Emprar un registre de llengua col·loquial, tant si és de Mallorca com de Barcelona o de València, és avui en dia absolutament inusual i molt més difícil de justificar que quan es tracta de llenguatge públic oral.

Així i tot, després de pensar-hi molt, m'he decidit a mantenir el to col·loquial a la primera meitat del llibre, tal com ho vaig fer en el programa televisiu; pels motius citats més amunt i per un altre d'ordre pràctic important: naturalment, és molt millor escriure en mallorquí col·loquial que no escriure-hi de cap manera i expressar-se per escrit només en castellà, com fan la majoria dels partidaris del “mallorquí, sí; català, no” (amb honroses excepcions, però: n'hi ha qualcun que escriu molt correctament la modalitat mallorquina). I ja que hi ha gent que no

sap escriure en català i diu que no en vol aprendre, i en canvi se sent disposada a aprendre'n “en mallorquí”, he pensat que seria útil donar-los una mostra escrita de modalitat mallorquina que els pugui servir de guia –podran comprovar de passada que, quan es tracta de temes no casolans, les diferències queden reduïdes a molt poca cosa: article “salat”, diverses formes de pronoms, admissió de l'article neutre *lo* (que s'usa col·loquialment a tot el territori de llengua catalana), certes preposicions, certes formes verbals, i unes quantes paraules característiques, que comentarem en el moment adequat.

Val a dir que el llenguatge col·loquial, com que no és propi de la llengua escrita, no està codificat: no té regles que serveixin per a tots els dialectes i subdialectes. Naturalment, en general coincideix amb l'estàndard, però les convencions per a les particularitats dialectals no estan establertes: s'han fixat per costum, a partir de determinats texts folklòrics, i en molts de casos van contra les regles de l'ortografia i la gramàtica: escriure en barceloní *coneixe'l* en lloc de *conèixer-lo*, deforma l'infinitiu, i *ense senten* per *ens senten* o *anem-se'n* per *anem-nos-en* no respecta ni la fonètica ni la morfologia. D'altra banda, un català que empri el registre col·loquial escriurà *el mar* o el *mart* segons que ell pronunciï o no aquesta *t* final darrere *r*...

A l'hora de triar la meua modalitat de mallorquí, he optat (amb certes diferències, que comentaré oportunament) per la de les *Rondaies Mallorquines*, sens dubte la que és més familiar als mallorquins adults. Som ben conscient que en molts aspectes resultarà estranya als eivissencs, que diuen *es al·lots*, i no *ets al·lots*, o als ciutadellencs que diuen *sortir as carrer* i no *sortir an es carrer*; i també als nins que hagin après l'article salat segons les regles del formal (“ho diré *as* professor”, “*es* amics *des* animals”, per exemple). Pens que adaptar-se a una forma de “salat” que no és la pròpia individual requereix un esforç tan gran –si no més– com prescindir-ne a favor del “formal”.

Desig de tot cor que aquest llibre serveixi per aclarir malentesos i eliminar hostilitats. Aquesta és la condició indispensable –i crec que suficient– per aconseguir el consens de tota la societat balear de cara al recobriment de la llengua pròpia del nostre territori. Un recobriment que només serà possible –i no em cansaré de repetir-ho– si el volem tots i, en conseqüència, tots hi posam l'esforç personal necessari per poder viure amb tota normalitat a les nostres illes parlant la “llengua catalana, pròpia de les Illes Balears”.